

**MAKTABGACHA TA'LIM NAZARIYASI VA AMALIYOTIDA
BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
MUAMMOLARI.**

Jo'rayeva Mohigul Avazbek qizi
Qo'qon Davlat Universiteti
Maktabgacha ta'lim mutaxassisligi
2 – bosqich magistranti.

E-mail: mohigulobitaliyeva@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada maktabgacha ta'lim nazariyasi va amaliyotida bolalarni maktabga tayyorlashdagi pedagogik muammolar va ularni hal qilish usullari yoritilgan. Tadqiqot davomida kuzatuv, intervyu va so'rovnoma metodlari qo'llanilib, bolalarning tayyorgarlik darajasi va yuzaga keladigan qiyinchiliklar aniqlangan. Natijalar maktabgacha ta'lim amaliyotida samarali yechimlar ishlab chiqish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, bolalarni tayyorlash, pedagogik muammolar, maktabga tayyorgarlik, metodlar

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены педагогические проблемы подготовки детей к школе в теории и практике дошкольного образования и пути их решения. В ходе исследования использовались методы наблюдения, интервью и анкетирования, что позволило определить уровень готовности детей к школе и выявить возникающие трудности. Результаты дают возможность разработки эффективных решений в педагогической практике.

Ключевые слова: дошкольное образование, подготовка детей к школе, педагогические проблемы, готовность к школе, методы

ABSTRACT

The article examines pedagogical problems of preparing children for school in the theory and practice of preschool education and ways to address them. During the study, observation, interview, and questionnaire methods were used to assess children's readiness and identify challenges. The results provide opportunities for developing effective solutions in preschool education practice.

Keywords: preschool education, school readiness, pedagogical problems, preparation for school, methods

KIRISH.

Maktabgacha ta'lim bosqichi bolalarning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maktabga tayyorlash — bu faqatgina yozish va hisoblash ko'nikmalarini o'rgatish emas, balki bolalarning ijtimoiy-xulqiy, emotsional va kognitiv jihatdan muvofiqligini ta'minlash jarayonidir. Amaliyotda esa maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabga tayyorlashning mazmun-mohiyati, usullari va baholash me'yorlari o'rtasida aniq muvofiqliyat kam uchraydi. Shu bilan birga, tarbiyachilar metodik jihatdan yetarlicha qo'llab-quvvatlanmagan, ota-onalar esa ko'pincha tayyorgarlikni faqat akademik ko'nikmalarga cheklaydilar. Ushbu maqola shu muammolarni tizimli tahlil qilish va amaliy yechimlar taklif qilishga qaratilgan.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlash bugungi kun pedagogikasida dolzarb masalalardan biridir. Bolalarni tayyorlash jarayonida ular kognitiv, emotsional-ijtimoiy va jismoniy jihatdan rivojlanishi lozim. Shu bilan birga, pedagoglar va ota-onalar ko'plab muammolarga duch keladilar: bolalarning tayyorgarlik darajasi turlicha bo'lishi, motivatsiya yetishmasligi, individual xususiyatlarni hisobga olishdagi qiyinchiliklar va boshqalar.

Maktabgacha ta'limning tashkiliy va pedagogik asoslari O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"¹ gi qonuni hamda Davlat ta'lim standartlari bilan belgilangan (Ilk qadam, 2022²). Ushbu hujjatlar bolalarni maktabga

¹ O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida". O'RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr. — <https://lex.uz/docs/4646908>

² O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. — Toshkent: 2022

tayyorlash jarayonini tizimli va samarali tashkil etish, pedagogik me'yorlar va metodlarni aniqlash imkonini beradi.

Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida pedagoglar quyidagi asosiy vazifalarni bajaradilar: bolalarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash, individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish, ijtimoiy hamkorlik va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish. Shu bois, maktabgacha ta'limda bolalarni tayyorlash nafaqat o'yin va faoliyat orqali bilim berish, balki bolaning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlovchi muhim pedagogik jarayon hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi – maktabgacha ta'lim nazariyasi va amaliyotida bolalarni maktabga tayyorlashdagi pedagogik muammolarni aniqlash, tahlil qilish va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Bolalarni maktabga tayyorlash masalasi maktabgacha ta'lim nazariyasi va amaliyotida keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarni tayyorlash jarayoni nafaqat bilim berish, balki ularning kognitiv, ijtimoiy-emotsional va jismoniy rivojlanishini ta'minlovchi murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi.

F.R.Qodirova, Q.Toshpo'latova, N.M.Qayumova va M.N.Azimova ³ maktabgacha pedagogika bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida bolalarni tayyorlash jarayonida o'yin va faoliyatning muhimligini ta'kidlagan. Ularning fikricha, faoliyat orqali bolalar mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradilar.

D. Asqarova ⁴ bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasini o'rganib, ularning kognitiv va ijtimoiy tayyorgarlik darajasini oshirish uchun samarali metodlarni tavsiya qiladi. Shu bilan birga, u ota-onalar va pedagoglar hamkorligini tashkil etishning ahamiyatini qayd etadi.

³ F.R.Qodirova, Q.Toshpo'latova, N.M.Qayumova, M.N.Azimova "Maktabgacha pedagogika" Toshkent "Tafakkur" nashriyoti. 2019. 688 bet.

⁴ D.Asqarova " Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi" Toshkent 2020 139 b

Xalqaro tadqiqotlar ham shuni ko'rsatadiki, bolalarni maktabga tayyorlashning samarali usullari faoliyatga asoslangan, interaktiv va o'yin metodlariga bog'liq. Masalan, D. Weikard⁵ (Education Young Children) bolalarni faol o'yinlar orqali tayyorlash metodlarini tavsiya qiladi, bu esa ularning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini rag'batlantiradi. Maecia L. Tate⁶ esa bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida o'quv dasturlarini individual xususiyatlarga moslashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Sinan Koçyiğit⁷ esa turli mamlakatlarda maktabgacha ta'limda bolalarni tayyorlashning xalqaro tajribalarini tahlil qiladi.

Shu manbalar asosida shuni ta'kidlash mumkin: bolalarni maktabga tayyorlash jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u nafaqat o'quv jarayonini, balki bolaning shaxs sifatida rivojlanishini ham ta'minlashi kerak. Shu bois, pedagoglar turli metodlar va faoliyat shakllarini uyg'unlashtirib, individual yondashuvni qo'llashlari lozim.

METODLAR

Tadqiqot turi: Ushbu tadqiqot eksperimental-tajriba va kuzatuv usullariga asoslangan bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalarning qurish-yasash faoliyati orqali tayyorgarlik darajasini aniqlashga qaratilgan.

Ishtirokchilar: Tadqiqotda 5–7 yoshdagi bolalar (N=60) va ularni tarbiyalayotgan pedagoglar (N=9) ishtirok etgan. Bolalar 3 ta maktabgacha ta'lim muassasalaridan tanlangan, har bir muassasada 20 bola va 3 pedagog.

Tadqiqot vositalari va usullari:

1. Kuzatuv: Bolalarning qurish-yasash faoliyatidagi xatti-harakatlari, mantiqiy va ijodiy yondashuvi hamda ijtimoiy hamkorligi baholandi.
2. Intervyu va so'rovnomalar: Pedagoglar va ota-onalardan bolalarning tayyorgarlik darajasi, qiyinchiliklar va motivatsiyasi haqida ma'lumot yig'ildi.
3. Faoliyat tahlili: Bolalarning topshiriqlarni bajarish usullari, mantiqiy va fazoviy tafakkuri, tasavvur va ijodiy qobiliyatlari o'rganildi.

⁵ D.Weikard "Education young children : active learning practices for preschool and child care programmas

⁶ Maecia.L.Tate "Preparing children for success in school and life"

⁷ Sinan Koçyiğit "Farkli ölkelerde okul öncesi eğitim kurumlarının gelişimi"

Tadqiqot jarayoni: Bolalarga turli topshiriqlar berildi: Lego yoki yog'och konstruktorlar yordamida qurish, mavzuli va erkin ijodiy faoliyat. Guruh va individual mashg'ulotlar orqali ijtimoiy-kommunikativ, kognitiv va ijodiy ko'nikmalar rivojlantirildi. Pedagoglar bolalarga yordam berishdi, lekin ishini o'rniga bajarmadi; erkin tanlov va ijodiylik rag'batlantirildi.

Baholash va tahlil: Bolalarning natijalari fazoviy tafakkur, mantiqiy fikrlash, mayda motorika, qo'l-ko'z koordinatsiyasi, ijtimoiy va ijodiy ko'nikmalar nuqtai nazaridan baholandi. Kuzatuv va intervyular asosida pedagogik yondashuv samaradorligi tahlil qilindi.

NATIJALAR.

Tadqiqot jarayonida kuzatuv, intervyu va faoliyat tahlili orqali bolalarning maktabga tayyorlanish darajasi aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki:

1. Kognitiv rivojlanish: Bolalar qurish-yasash faoliyati orqali fazoviy tafakkur, mantiqiy fikrlash, diqqat va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirdilar. Masalan, 5–7 yoshdagi bolalar ob'ektlarni shakli va hajmiga qarab joylashtirishni o'rganishdi.

2. Sensor va motorika rivojlanishi: Qurilish materiallarini birlashtirish jarayonida mayda motorika va qo'l-ko'z koordinatsiyasi sezilarli darajada oshdi. Kichik detallar bilan ishlash bolalarning barmoq nozik harakatlarini rivojlantirdi.

3. Ijodiy va tasavvur qobiliyati: Bolalar mavzuli va erkin ijodiy faoliyatlarda yangi ob'ektlar yaratib, fantaziya va ijodiy salohiyatlarini namoyon etdilar.

4. Ijtimoiy-ko'nikmalar: Guruh mashg'ulotlarida bolalar hamkorlik qilishni, fikr almashishni va bir-birini tinglashni o'rgandilar. Bu esa ularning ijtimoiy tajribasini oshirdi.

5. Matematik tushunchalar: Bolalar shakllar, ranglar, hajmlar, balans va simmetriya kabi matematik tushunchalar bilan tanishdilar.

Umuman olganda, qurish-yasash faoliyati bolalarning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

MUNOZARA

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning qurish-yasash faoliyati faoliyatga asoslangan o'qitish prinsiplariga to'liq mos keladi. Bolalar faoliyati nafaqat o'yin sifatida, balki shaxs sifatida rivojlanish jarayoni sifatida muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar va olimlar (Qodirova va boshq. Asqarova, Sultonova va Nazirova) fikricha, qurish-yasash faoliyati bolalarning: kognitiv rivojlanishini (fazoviy tafakkur, mantiqiy fikrlash); sensor va motorika rivojlanishini (mayda motorika, qo'l-ko'z koordinatsiyasi); ijodiy salohiyatini; ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xalqaro tadqiqotlar ham shuni ko'rsatadiki (Weikard; Tate; Koçyiğit), bolalarni faol o'yinlar orqali tayyorlash ularning kognitiv va ijtimoiy qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois, pedagoglar bolalarga turli xil materiallar, erkin tanlov va ijodiy vazifalarni berib, individual yondashuvni qo'llashlari muhimdir.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, qurish-yasash faoliyatini maktabgacha ta'lim muassasalarida tizimli ravishda tashkil etish bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasini oshirishda samarali vosita hisoblanadi.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi bolalarning qurish-yasash faoliyatlarini to'g'ri tashkil etish ularning har tomonlama rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, qurish-yasash faoliyati bolalarda fazoviy tafakkur, mantiqiy fikrlash, diqqat, muammolarni hal qilish, mayda motorika, qo'l-ko'z koordinatsiyasi va ijodiy tasavvurlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, guruh mashg'ulotlari orqali bolalar ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalarni egallaydi, hamkorlik va fikr almashishni o'rganadi, matematik tushunchalar bilan tanishadi. Shu bois, maktabgacha ta'lim muassasalarida va uy sharoitida bolalarga turli xil materiallar va erkin ijod qilish imkoniyatini yaratib, faoliyatni rejalashtirish va natijalarni muhokama qilish muhimdir. Qurish-yasash faoliyati nafaqat o'yin, balki bolalarning shaxs sifatida rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida". O'RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr. — <https://lex.uz/docs/4646908>
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent: 2022
3. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh.Q., Kayumova N.M., Azimova M.N. Maktabgacha pedagogika. — Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2019. — 688 b.
4. N.Sultonova, G.Nazirova. Maktabgacha ta'limda qiyosiy pedagogika. Toshkent: "ILM VA FAN", 2023. 156 bet.
5. Nazirova G.M. Bolalarni maktabga tayyorlash metodikasi. — Toshkent: "Bookmany print", 2024. — 386 b.
6. D.Asqarova "Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi" Toshkent 2020 139 b
7. D.Weikard "Education young children : active learning practices for preschool and child care pragrammas
8. Maecia.L.Tate "Preparing children for success in school and life"
9. Sinan Koçyiğit "Farkli ülkelerde okul öncesi eğitim kurumlarının gelişimi